

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
ФОНДАЦИЈА „СЛОБОДАН СТОЈАНОВИЋ“

ЈМУ РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ

Драган Бујошевић
генерални директор РТС-а

ФОНДАЦИЈА „СЛОБОДАН СТОЈАНОВИЋ“

Градимиr Стојановић

УРЕДНИК

Драган Инђић

КОРИЦА

Предраг М. Поповић

СЛОБОДАН СТОЈАНОВИЋ

Идемо даље

Цокуле

Учитель

Држање за ваздух

Цокуле

Понекад помислим: детињство је нека страшна, опасна, неописива болест коју сам давно одболовао, али не и преболео. Неизлеченом, догађају ми се, последњих година све чешћи, повратни „напади“ детињства, походе ме, и кад их не дозивам, давни дани, давни часи. Да доболе, као да онда нису довољно дубоко болели.

Није детињство цветно и најлепше раздобље у човечјем животу. То смо, без поговора, пресудили ми, одрасли, да бисмо утешили немирну савест због стварне небриге о деци, због стварне и претеране бриге о себи. Због ње смо чак и изумели мале слатке машинице за варање деце – играчке.

У детињству све боли!

Детињство, сећам се, престане одједном. Као кад се смењују јужни и северни ветар. У оној страшној секунди затишја, кад престане цео свет да се обрушава и кидише на тебе, кад ти почињеш да нападаш на „цео свет“.

Све ово нисам забележио због тога што сам ја имао неко необично, тешко и несрећно детињство. Моје детињство и дечаштво били су обични, дакле: пуни језе.

Такво детињство, уверен сам и проверио сам, имали су сви моји вршњаци у П. и широм света!

Овде ћу забележити један дечачки доживљај из првих дана Хиљадудеветстотиначетрдесетседме године, зачињен, наравно, са мало лековите шале, онако како га радо приповедам мојој деци. А како је све то стварно било у души то више нико не зна. Чак ни ја. Мора бити да је много болело.

Те, Хиљадудеветстотиначетрдесетседме године цела наша земља је била у великој немаштини. Оскудевало се у свему, осим у нади. Ње је било у изобиљу. Јели смо је, пили, грејали се њоме, покривали, одевали, обували и певали.

У сиромашној земљи, у сиромашном граду, у сиромашној улици, ми: наша храбра мајка, нас три брата и сестра, били смо, можда, најсиромашнија породица. Рано сам, у петој години, остао без оца; мој, наш „данак у крви“ рату.

Кажу, у пословици, да „сирота није срамота“. Лако је бити мудар у пословици. Сиромаштво и неимаштину треба издржати; тежак, претежак терет. Ја, тек данас, признајем: стидео сам се што сам сиромашан и „тешког материјалног стања“, како се говорило и, у школи, сваки час проверавало и утврђивало. Због те велике и заједничке народне сиротиње ми, децаци из П., отпочели смо једну сурову утакмицу. Сваке године, у последњим мартовским и првим априлским данима, чим би се мало проредили мразеви, изували бисмо ону јадну и никакву обућу и ишли боси у школу.

Онај који би се први одважио да пође бос и „отвори сезону“ био је слављен као победник. Ту победу је, бога ми, и заслуживао, за њу је требало много храбрости, снаге, здравља и пркоса, јер је и цена, кашто, била превисока – најмање запаљење плућа.

Првих година, због повремене болешљивости и мајчиног строгог надзора, ја сам у овој утакмици заостајао, али у зиму Хиљадудевестотиначетрдесетседме сам одлучио – победићу! У ствари, мени није било толико стало до победе, колико да се отарасим обуће коју сам носио. То су биле неке, некад лаковане, женске сандале са одваљеним, некад високим, штиклама, обувене преко вунених чарапа и неких шарених доколеница. Мени се чинило да ме нико никад не гледа у очи и чело, него сви – у ноге и те женске накараде на ногама.

Ни остала одећа на мени није била славна. Носио сам зелену италијанску војничку униформу коју сам добио од Црвеног крста. У П. су поделили десетак таквих униформи најсиромашнијима. Као да су хтели да нас обележе. Ми, „зелендаћи“, бежали смо један од другог кад бисмо се срели и трудили се да што пре трампимо војничке блузе и чакшире са нашим друговима из околних села за њихово сељачко руво и кожухе. Тад је, сећам се, мања срамота било бити сељак него избеглица и варошко сироче.

Сваког јутра сам пролазио поред Душманића-апотеке и на термометру читавао днев-

ну температуру. Чим се два-три дана учврстило око подне на 13–14 степени Целзијуса, ја сам решио: сутра се изувам!

Деветнаестог марта Четрдесетседме освању је хладан, под сланом, али ведар дан. Већ сам се толико разумевао у време, знао сам: ујутру ће бити оштро и хладно, али ће око подне да отопли. Дакле, само треба издржати. Пошао сам у школу и, чим сам из Кнез Лазара улице, онде где се она укршта са Синђелићевом, изишао пред Трг – изуо сам се. Оне баксузне женске сандале и чарапе сам увио, сакрио у лимени олук, а олук, одоздо, добро запушио старим новинама и крпама. У том скровишту сам чувао и друге моје тајне ствари – кликере од иловаче, крпењачу, стрипове и осталу имовину.

На главни варошки трг, Трг ослобођења, ушао сам бос!

Било је хладно, лед се искрио у неколико бара. Кошава, она надалеко чувена и сурова, карпатска, целе ноћи је цвилела у димњацима и мела по улицама. Ја сам, луд, корачао дигнуте главе и носа као прави газда. Чак сам, намерно и бесно, босим ногама газио по леденим ивицама бара. Танка ледена покорица

крцкала је под мојим табанима. Наравно, очекивао сам да ће то неко да примети, да се задиви. Узалуд! Људи су, изнервирани хладноћом, кошавом и секирацијама, журили; нико на мене није обраћао пажњу.

Тек пред гимназијом срео сам се са неколико другова. Били су задивљени, завидели су ми, али и признали победу, поштено. Мислим да сам тог тренутка био најсрећнији дечак на свету.

Али, закратко... Сат касније био сам, опет, најнесрећнији дечак на свету.

На улазу у гимназију, а био сам одлучио да у зграду уђем на главни, такозвани професорски улаз, да би било што свечаније, угледала ме Комарчићка, професорка која ме много волела. Корачао сам бос, поносит и, чинило ми се, леп, а иза мене, неколико корачаји позади, десетак мојих обувених другова, као свечана свита за победником. Мислио сам да је цео свет мој, скинуо сам качкет, поклонио се и гласно, као да вичем, рекао: „Добро јутро, госпођо...“ И не само то, него и: „Како сте?“

Она је, тек тад, приметила да сам бос. Згранула се, покрила лице шакама и јурнула, плачући, у школу.

Мој тријумф је трајао читав први час. Ушао сам у учионицу, клизао се низ олајисани патос, дизао ноге на скамију и свима причао како „није страшно, мало бриди, али може да се издржи... ко је јак“. Толико сам се био осилио да сам претио како ћу ове године и први на купање, на Мораву, „ако време овако потраје, већ у априлу...“ Ако је изување омогућило да се спасем и ослободим женских ципела, купање на Морави или у Багерским барама био би знак да ћу се ратосиљати „зеленбаћке“ униформе.

Усред тог мог славља у учионицу је изненада ступио цео наставнички савет на челу са директором школе. Професорка историје, која ме прва видеела босог на улици, подигла је панику. „Јадан дечко, оно дивно дете, нема шта да обује... Бос! Замислите, по оваквом времену.“

Мене су професори, већином, волели, важио сам за најбољег и најпослушнијег ђака, „све петице“ и „не говори ружне речи“. Сазнање да сам бос, да немам шта да обујем, њих је искрено потресло. Сви су дотрчали у разред – да ме спасавају! Одвели су ме у зборницу, наредили теткици да спреми лавор са топлом водом да опарим прозебле ноге, увили ме у

ћебе, наливали ме шербетом и, што је мени најтеже падало, тешили ме, тешили... Наставнице, и оне најтврђег срца, су плакале, а директор је из своје фијоке извукао неке своје вунене чарапе и обуо ме.

Ја сам желео да умрем. Па, мајковићу!, зар су морали да ми упропасте и ову ретку, можда једину победу!

Директор се није само на томе зауставио. Телефонирао је у неки „центар“ и убрзо су оданде, из неког тајног градског магазина, допремили у школу нове новцате баканце број четрдесетдва, најмање које су нашли. Ја сам тад носио тридесетседам и по. Обули су ми баканце. Сви су били, сем мене, пресрећни. Директор је тражио да корачам по зборници, да виде како ми стоје. Баканце су шкрипале, мени се чинило – то се цео свет кида, круни, ломи. То су биле масивне цокулетине, свака тешка преко два килограма. Из њих су штрчале моје танке цеванице, као трске, а пертле од опуте обвијене око мојих нагњечених зглобова. Професори су тражили да заврнем панталоне, да би се нове баканце боље виделе. Баканце су биле потковане са стотину шуногли; са свих страна,

не само спреда и отпозади, биле су оковане јаким блокејима. Теткица их је, по директоровом налогу, одмах, на мојим ногама, намазала рибљим зејтином, да одоле води, а мене су, такође, натерали да прогутам једну кашику рибљег уља, да одолим назебу и болести.

Ето тако, ујутру сам ушао у разред – бос и срећан, у подне сам изишао из школе – обувен и несрећан.

Кроз месец дана, када је већ заиста било отоплило, кад су сви моји другови већ увелико ишли боси у школу, ја сам морао да, све до распуста, носим тешке баканце на ногама, као негве, јер... ако бих дошао бос, увредио бих доброг друга директора и професоре који су се искрено заузели око мене и мог „тешког материјалног стања“.

И данас оданде, из детињства, често ми допре до тајног слуха она шкрипа давних цокула. Да ли да ме опомене, да ли да ме због нечег прекори?

НОВЕЛА НА ОСНОВУ КОЈЕ ЈЕ
СНИМЉЕН ТВ ФИЛМ „СИРОЧЕ“

Београд, 1977.

Учител

РОМАН

ПО КОЈЕМ ЈЕ РАЂЕНА
ИСТОИМЕНА ТВ СЕРИЈА

Београд, 1983.

Ко?

Наш град је ослобођен ујутру Петнаестог октобра хиљаду девет стотина четрдесет четврте године. Отад се тај датум памти и слави.

Остале датуме из детињства слабо памтим, сви се помешали у један, бескрајно дугачак, дан, никад да се смркне. Детињство није само оно што је некада-онда било па прошло; детињство траје, расте и увек јесте. Што је човек старији и детињство му се чини веће, обилатије. Не може да се скраси и стане у прошле, кратке, часове и дане, ни у године.

Наш град су ослободили, заједнички, партизани и Руси. После рата, много касније, кад су почеле да се скупљају и бележе успомене и памћења у приче и историје, људи нису

могли да се сете ко је био онај први борац који је ушао у град и истакнуо заставу на куполи општине. Кад се неки град ослободи онда мора да се истакне застава на највиши врх, да сви, и они из далека виде и знају да је дошла слобода.

Ја мислим да је тај био – наш учитељ, ево зашто.

И данас кад треба да се за неки празник истакне застава на општинској згради ватрогасци се много намуче. Оловна купола на општини је висока, глатка и клизава; ватрогасци могу да приђу јарболу, у ствари градском громбрану, само помоћу нарочитих, покретних мердевина. Па и тад, оном главном командиру ватрогасне чете, који намиче заставу на шипку, помажу, придржавају га, још двојица. Кад год сам гледао ту мајсторију, увек сам помислио: ама, како је он онда могао да се узвесе и успуже уз клизаву куполу? Мора бити да је или умео да лети или тако нешто.

Зато сам сад сасвим сигуран да је онај био – он, наш учитељ Драган.

Златно буренце

Ми смо први и други разред, за време окупације, и трећи, после Ослобођења, учили у кафани „Златно буренце“. Школе, надлештва, болница, соколана и друге веће зграде запоседале су војске, нас су смештали у старе, влажне, већином напуштене и разваљене кафане. Једна кафана – један разред. Тако смо се поделили у групе – ми из „Буренцета“, они из „Пауна“, неки трећи из „Последњег гроша“ или „Три крива багрема“. Боље би било за све нас да смо лепо учили у правој школи, јер учење основне школе у кафани, па и кад се она онако лепо звала као наша – „Златно буренце“, морало је да остави неког белега на читав нараштај.

Кафана „Златно буренце“ се налазила на углу улице Немањине и Браће Југовића. Иако мала, полегла и за два прага утонула у земљу, била је то, како се каже – кућа са два лица. Изнад улазних врата висило је, као украс, дрвено, оковано буренце, обешено о ниску стреху шкрипавим, зарђалим ланцем. Кад год је дувала кошава, буренце се клатило и клепетало о дрвену фирму, на којој је, испод назива кафане „Златно буренце“, неко пијано друштво, бог те пита када – можда пре оног рата, длетом или обућарским шилом урезало и запис: „За добро друштанце ако треба и у апсу“, са великим знаком усклика на крају. Од тог натписа је, временом, претекло само неколико речи и њихових отпадака: „штванце, „у псу“, „ако тре“ и знак узвика, да се, као из старих папируса изумрлих народа, нагађа шта је онда-давно писало.

Унутра су биле две просторије – сала и кухиња, док је радила кафана; учионица и остава са поломљеним остацима келнераја, бурадима од пива, угљем и струготином, док је радила школа.

Седели смо за, нама, високим кафанским асталима; кратке дечије ноге, као гранчице,